

KÖDÖBÖCZ GÁBOR
**„valaki engem kiszemelt /
 valamire valakikért”**
 (In memoriam Kányádi Sándor)

Az erdélyi s egyszersmind az egyetemes magyar kultúra megkerülhetetlenül fontos személyiségeit, úgynevezett „égtartó embereit” (Tamási Áron, Kós Károly, Sütő András) megidézve méltán gondolhatunk a már életében klasszikusként emlegetett Kányádi Sándorra. Az ő június 20-án bekövetkezett halálával talán utolsó „garabonciáskodó” népköltőnk távozott közülünk. Fölöttébb beszédes, hogy a Kossuth-, Herder-, Magyar Örökség-díjjal és a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjével kitüntetett Kányádi Sándor miként fogadta 2008. január 21-én a neki adományozott Magyar Kultúra Követe kitüntető címet: „A szavak vándorköszörűse vagyok, elkopott névszókat, kicsorbult igéket élezek.”

A magyar líra törzsfajlását egy nagy költészet jegyében újragondoló költő a leginkább rá illő jellemzés szerint az egyedülállóan természet- és valóságközeli szemléletmód alapján teremtette meg a nyelvi, történelmi és kulturális sokféleségből táplálkozó közérthető összetettség líráját. Személyesség és egyetemesség, tradíció és modernség szintézisére ügyelve hozta létre korszakos jelentőségű életművét, amely éppen azért tarthat számot sokak érdeklődésére, mert a kommunikációképesség és a korszerűség követelményének egyaránt megfelel.

A pályáivet is jól jellemző, nyelvi erőben és artistikus szépségben bővelkedő verseivel (*Emlékezetem; Két nyárfa; Sárga kankalin; Nyergesítő; Küküllőkalendárium; Koszorú; Öreg iskola ünnepére; Kós Károly arcképe alá; Pergamentekercsekre; A folyók közt; Krónikás ének. Illyés Gyulának – odaátra; Előhang; Örmény sírkövek; Kuplé a vörös villamosról; Útravaló ének; A IX. zsoltár; Jövendőmondás; Felemás őszi ének*) itthon és külföldön is megannyi hívet szerzett a versnek, a magyar nyelvnek és kultúrának. Nem is szólva azokról a különleges műgonddal megformált változat- és motívumösszegző költeményekről (*Fától fáig; Fekete-piros; Halottak napja Bécsben; Sörény és koponya – Poéma két részben*), amelyek a Kányádi-líra poétikai és világképi természetét önmagukban is hűen tükrözik. Közülük a magnum opusként emlegetett, kultúrhistoriai jelentőségű versek-

viem (*Halottak napja Bécsben*) francia, német, holland, román, észt, finn, svéd nyelvű kiadásban, valamint négy angol nyelvű fordításban is olvasható.

Kányádi Sándor költői, műfordítói, mese- és drámaírói munkássága a művészi-emberi kvalitás, az írástudói hitelesség és helytállás tiszteletre méltóan szép megnyilvánulása. A megtartó hagyományra és példaadó ősökre figyelő önazonosság legfőbb záloga a székely származás tudata, a Küküllő menti Nagygalamfalva s benne a szülői ház emberségből példát adó mikrovilága. A szülőföldnek és anyanyelvnek való elkötelezettség a „minden más táj csak óceán / ez itt a föld / a föld nekem” (*Mikor szülőföldje határát megpillantja*) vallomásában, illetve az „egyetlen batyunk botunk fegyverünk az anyanyelv” (*Apáczai*) hitvallásában szólal meg maradandó érvénnyel. A „szabófalvától san franciscóig” szemlélődő, a szűkebb és tágabb közösség gondjaiban osztozó költő csillámló játékoságtól motivált írástudói felelősséggel alkotja meg a herderi felfogás mindenki számára világos, üdvözítő hermeneutikáját: „aki megért / s megértet / egy népet / megéltet” (*Játszva magyarul*). S minthogy ez a sóhajnyi ars poetica fejezi ki legpontosabban a költői lét értelmét, a nagy zeneszerző előtt tisztelgő vers (*Kodály*) hangsúlyos üzenete („boldog akinek térdén / egy nemzet lovagolhat”) nyilvánvalóan Kányádi Sándorra is érvényes.

Kányádi Sándor azon kevés költőink egyike, akinek több alkalommal is megjelentek összegyűjtött versei (*Fától fáig; Fekete-piros versek; Vannak vidékek; Valaki jár a fák hegyén*). Ez kiváló lehetőséget kínál arra, hogy az életmű alakulástörténetében bekövetkező poétikai és világképi módosulásokat figyelemmel tudjuk követni. A Kányádi-recepció legavatottabb képviselői szerint a népitől a modernig vezető illyési út erdélyi reprezentánsát tisztelhetjük a közelmúltban elhunyt költőben.

Amint az a lírai szubjektum értéktudatát tükröző értékjelképekből kiderül, Kányádi Sándor mindig közösségi ritusként és kulturális kötőerőként fogta fel az irodalmi cselekvést. A futó divatokon fölül emelkedő, morálisan elkötelezett, közösségi érdekelt-ségű költészetet művelt.

Ennek megfelelően az erdélyi magyarság gondjaiban osztozó krónikásként, a kisebbségi üzenetek tágas horizontú költőjeként él az irodalmi köztudatban. A vele készült interjúkban a következetes erkölcsiség, a „mozdulatlan elkötelezettség” látszik a leghangsúlyosabb mozzanatnak: „Fontos számomra a stílusde-

mokrácia, a közérthetőség, de nem a gügyögés. [...] A poézisnek van akkora ereje, ha igazán poézis, hogy egy nyelvközösséget össze tud kötni. [...] De még egy dolgot, amit én a kezdő verseimben sem tagadok meg: magatartást, hozzáállást, vershitet én azóta sem cseréltem.”

Az önnön lehetőségeivel, adottságaival való szembenézés, a sorsvállalás egyre tisztuló tudata fogalmazódik meg *Harmat a csillagon* című versében: „S ha elszólít a Nap, / nyugodt lélekkel mondják: / tócsákkal nem szövetkezett, / liliomok fürödtek benne, / úgy tűnt el, amint érkezett”. A változásban őrzött állandóság, az eszmények csengőszavára figyelő önazonosság kollektív érvénnyel szólal meg az *Öreg iskola ünnepére* vallomásos soraiban: „...ünnep előtt / ünnep után / addig vagyunk – leszünk / amíg a lépcsők bennünk is / vásznak – vénülnek / s újulnak a falak amíg / halljuk a csengőt / s benne a tengert / és minden rodostóban / zágont”. Az informális helyzet és az esztétikai érték igen szoros, ontologikus természetű kapcsolatára is utalhatnak a *Koszorú* veretes strófái, hiszen itt már az imitatio Christi, vagyis az áldozatszimbolika válik hangsúlyossá: „valaki engem kiszemelt / valamire valakikért / hullatni verejtéket / s ha nincs kiút hullatni vért”. Szándékoltan köznapibb formában, a depoetizáló groteszk és az alustilizáltság eszközeivel tárgyiasul a közösségért, az olvasóközönségért érzett felelősség a *Reggeli rapszódia* rendhagyóan tördelt, tipográfiai is jelentésszerű textusában: „...még a / versben kevésbé járatosak is / föl-föllélegeznek egy-egy / jobban sikerült levegő / vételemtől”. Wittgenstein egyik kulcsmondata szerint „amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell”. Kányádi mintha erre rímeltetné *Időmadárijesztő* című versének legfontosabb gondolatát: „... amikor / mármár vérembe rögződnek a ki nem mond- / ható szavak, megpróbálom nagy költőnek / érezni magam”. Innen már egyenesen visz az út a minőségeszmény jegyében megformált, posztulatív értékű ars poeticához, ami a *Szürke szonettek* legemlékezetesebb darabjában (*Pergamentekercsekre*) ekként tárgyiasul: „...írónádat leteszem / mintsem vályogból sziklát / hazudni legyen kénytelen”.

A lassan növekvő árnyak döbbenete, a „végéhez közelít a kezdet” fenyegető bizonyossága szólal meg a Gond-

viselésre hagyatkozó, a Fennvaló szándékait hol tétova, hol egészséges reménykedéssel fürkésző versekben: „megítélsz-e majd istenem / kételkedőn is arra vágyom / hogy valaki ne földi szem / élébe kelljen egyszer állnom” (*A folyók közt*); „nem hálálkodom / nem is kérdelem / hogy őket miért / s engem miért nem / mert szeretsz Uram / szeretsz Te engem / és legközelebb / nem hagysz veretlen” (*Azt bünteti, kit szeret*); „ahogy az isten észrevétlen / beléd épül mint-hogyha volna / ahogy te is valamiképpen / vagy a ház és annak lakója” (*Ahogy*). A költő kétségekkel teli küzdelmét, szakrális és profán, remény és félelem viaskodásának transzcendenciára nyíló távlatait a *Valaki jár a fák hegyén* című poémában figyelhetjük meg: „...én félek még reménykedem / ez a megtartó irgalom / a gondviselő félelem / kísért eddigi utamon // [...] valaki jár a fák hegyén / mondják úr minden porszemen / mondják hogy maga a remény / mondják maga a félelem”.

Kányádi költészet szemléletének alakulásában, a lírai személyiség formálódásában meghatározó szerepük van a műfordításoknak. „A műfordítás nemcsak műhelygyakorlat, de élmény is, izgató metamorfózis; sikerültebb fordításaimat oly közelinek érzem, hogy örömmel adnám ki saját verseim mellett, ugyanabban a kötetben.” Ilyen összefüggésben a szövegköziség vizsgálata a költői beszéd és gondolkodás jobb megértését, az életművön belüli történések pontosabb fölvezetését szolgálhatja. Az artistikummal való élményszerű találkozásokon túl Kányádi Sándor egybe-rostált műfordításainak kötete (*Csipkebokor az alkonyatban*, 1999) ezért érdemel megkülönböztetett figyelmet.

A hetvenöt éves költőt köszöntő Nagy Gáspár-vers (*Mi volna évei mögött?*) nyomán „Isten hű írástudója”-ként számon tartott, „fényből s gondból egybe-rostált ember-vándor” varázsos személyében egyik utolsó költőfejedelmünk jelenik meg, általa pedig egy olyan esztétikai magatartás, amely egyre inkább unikumszámba megy. Egy olyan költői univerzum, amely elgondolhatatlanul sokat segíthet abban, hogy a mulandó helyett a múlhatatlant, a romlandó helyett a romolhatatlant, a töredékesség helyett pedig a teljességet emelhessük be az irodalmi köztudatba és a nemzeti emlékezetbe.